

SZIGETHY GÁBOR (1942) Budapest

SZIGETHY GÁBOR

Lapszemle XVIII.

Kiskamasz voltam a múlt század ötvenes éveiben, néhanapján olvastam a vicces hetilapot, a Ludas Matyit, és csodálkozva, értetlenül böngésztem az idegen csengésű, furcsa nevű: *Stella Adorján*. A Stella női név (akkor még nem tudtam, latinul *csil-lag*), édesanyám bámult szépségű barátnőjét szólítottam Stella nénié. Adorján? Ilyen nevű rokonunk, barátunk, ismerősünk közel s távol nem volt, s mert nem tudtam, hogy a latin eredetű név Hadria városból származó latin férfit jelöl, így azt sem tudtam eldönteni, hogy a Ludas Matyiban mindenféle vicceseket író valaki valójában nő vagy férfi.

Felnőtt fejjel tájékozódtam; Stella Adorján 1897. január 30-án született férfi, 1952-ben a Ludas Matyi belső munkatársa. A lexikonok szerint 1965-ben újságíró, humorista, műfordító – 31 sor; 1981-ben újságíró, humorista, műfordító, színpadi szerző – 35 sor; 1994-ben író – 12 sor.

A Képes Figyelő (politikai, társadalmi, művészeti és gazdasági hetilap, főszerkesztő dr. Vásárhelyi Ferenc, szerkesztő Petur László, ára 20 pengő) első évfolyamának első számát olvasom: 1945. szeptember 1. A vezércikk Heltai Jenő áhítatosan szárnyaló verse: *Szabadság*, ezt követi Rákosi Mátyás választási nyilatkozata, rövid interjú a főváros közellátásáért felelős Vas Zoltán polgármesterrel, négy apró történet Balázs Béla életregényéből, Gábor Andor tűhegyes jegyzete, ellensúlyként gyönyörű színésznők képei: *Négy száz hollywoodi filmcsoda*, és írások innen-onnan: *Az amerikai atombombagyár*, *Adatok a reakciós sport történetéhez*, *Hindu-láz Budapesten*, *Ínyesmester a szűk esztendőben...*

Akkor és most akár fél éjszakára elegendő, alvástólóan izgalmas olvasnivaló.

Gábor Andor kommunista humorista szarkasztikus hangütéssel *Éles megjegyzéseket* fogalmaz meg. Neveket nem említ, egészében ítéli el a demokratikus élet ellenségeit, a demokrácia működését akadályozó reakciókat. „A munkásság egy része – nagy része – ledolgozza a tenyeréről a bőrt, hogy csak a legszükségesebbet is elvégezze. A hi-

vatalok nagy része ellenben tohonyán tehenkedik a mozdító munka elébe, iratokat szaporít, paragrafusokat keres, az akadályokat csoportosítja ügyesen, vagy: egészen arcátlanul szabotál.” Az igazolóbizottságok Gábor Andor szerint *rettenetesen* végezték munkájukat, ezért még mindig a régi rend emberei trónolnak a hivatalokban. De már nem sokáig! Jönnek az igazi demokratikus erők (Gábor Andor nem nevezi néven, kikre gondol, de egyértelmű: az egyetlen *haladó*, demokratikus erő a Magyar Kommunista Párt!), és lesz itt rend: röpdülnek a reakciók. „Nagy lesz a visítozás. De tisztább lesz a levegő.”

A fővárosban már új idők új szelei fújdognak. Vass Zoltán polgármester az újságíró kérdésére – „Beváltak-e a fővárosnál az úgynevezett laikus, szakképzettség nélküli alkalmazottak?” – határozottan, tömören válaszol: „Nagyon!” A reakciós szakemberek helyett már haladó szakképzetlen elvtársak intézik a főváros ügyeit. (A Fővárosi Villamosvasút Főműhely Tervosztályán 1950-ben egyetemet végzett, nyelveket beszélő, tanítástól eltiltott, hivatali íróasztal mellé száműzött édesanyám főnöke egy hat elemi végzett, jó szándékú, de tudatlan villamosvezető volt. Építettük – ki kényszerből, ki lelkesen – a szocializmus zsákutcáját.)

Magyar Elek írását olvasom: *Ínyesmester* a valaha a Pesti Naplóban kezdett rovatát szeretné újra életre támasztani. Ott folytatná, ahol a világháború első perceiben, 1939-ben, az újság megszűnésekor abbahagyni kényszerült. A régi világra emlékezik: „*Vadat és halat s mi jó falat, szem-szájnak ingere* meg lehetett venni a vásárcsarnokokban és az igényesebb csemegekereskedésekben. Hogy az utóbbiak belföldi és külföldi bor-, pezsgő-, pálinka- és likőrkülönlegességekben is bővelkedtek, felesleges hangsúlyoznom, olyan magától értetődő dolog volt. Repülőgépek hozták a magyar fővárosba a tengeri halakat, a friss osztrigát s nagybőjt idején csalánnal bélelt, ritkás fonású gyékénykosarakban a Quarnero gyöngyét, a csodálatosan összetett ízű,

Gratulálunk szerzőnknek a Kossuth-díjhoz.

kitűnő rákot, a scampit.” Magyar Elek emlékei felidézésével magát bódítja, olvasóit kábítja, és az új helyzetben próbál a háziasszonyoknak a konyhában használható tanácsokat adni: 1945 őszén hazánkban nap mint nap a semmiből kell valamit főzni. „*Kelkáposztaleves*. Vékony, barna rántásban megpárolunk három-négy hosszúkás szeletekre vágott burgonyát és egy nagyobb fej metéltre vágott kelkáposztát. Megsózzuk, megpaprikázzuk, vízzel vagy zöldséglével föleresztjük és másfél óra hosszút főzzük, csendes forralással.”

Vízzel vagy zöldséglével – választási lehetőség 1945 szeptemberében, Magyarországon.

Sportrovat: *Adatok a reakciós sport történetéhez* – próbálom elképzelni, vajon mi fán terem a *reakciós sport*. Ha jól értem, értelmezem az újságíró szövegét, akkor szerinte a *védekező futball* reakciós, mert szándékosan meghátráló, megalkuvó, s ezért kaptunk ki 1942-ben itthon, történelmünk során először a németektől 5:3-ra. Holott a félidőben még 3:1-re vezettünk! *Reakciós sport*: Magyarország labdarúgó-válogatottjának nem szabadott legyőznie a náci Németország válogatott tizenegyét.

Bár képes lenne rá, de a Népstadionban, 1955-ben nem győzi le a magyar csapat a *világbéke óre* szovjet válogatottat. *Haladó sport*?

Furcsa mérkőzés volt: „A magyar csapat nem játszott olyan jól, mint máskor. Machosnak kétszer, Hidegkútinak egyszer-egyszer nyílt lehetősége góllövésre, de hibáztak. Együttesünkben Buzánszky, Bozsik és Puskás emelkedett ki. Különösen Bozsik vállalt sokat magára, s a mezőny legjobb emberének bizonyult. Emlékezetes volt az az akciója, amikor három szovjet játékos is kicselezett, aztán ügyesen átadta a labdát a tisztán álló Machosnak, aki azonban nem használta ki a gólhelyzetet...” (Magyar Nemzet, 2015. szeptember 25.)

Dokumentumok bizonyítják: a kommunista hatalom rettegett a várható – ha nyerünk, ha veszünk – felhorgadó, gátakat áttörő indulatoktól: a jegyek jelentős részét megbízható elvtársak kapták, akik aláírásukkal igazolták a névre szóló belépők átvételét.

Szomszédunk volt a budai Fadrusz utcában Nagy Sándor bünyügyi nyomozó, rendőr főhadnagy. Szerzett, kapott két belépőjegyet, de feleségét a foci nem érdekelte: 1955. szeptember 25-én rendőrtiszti kísérettel mentem boldogan a Népstadionba. Arra emlékszem, hogy a szurkolók, én is, torkunk szakadtából ordítottunk, *Hajrá magyarok!*; időnként pfujoltunk, s egyre indulatosabban nógattuk gólrá törőbb játékra a magyar focistákat. Amikor a 87. percben Puskás megállt a tizenegyes pont előtt – lehet, hogy megcsal emlékezetem, de bennem így

rögzült az évtizedekkel ezelőtti pillanat –, néma csend volt a stadionban; amikor a labdát berúgta a kapuba: földöntúlian dübörgő üdvivalgás!

Czibor Zoltán, az aranycsapat legendás „rongylábú” balszélsője évtizedek múltán így emlékezett a mérkőzés legizgalmasabb pillanatára: „1955 szeptemberében a szovjetekkel játszottunk Budapesten. 1:1 lett a vége, de Puskás csak a mérkőzés utolsó perceiben egyenlített. Tizenegyesből! Ha akkor azt a tizenegyest nem lövi be, soha az életben nem mosták volna le rólunk, hogy lefeküdtünk az oroszoknak. Öcsi mondhatott volna bármit...” (Kő András: *Szemétből mentett dicsőségünk*, 1997.)

1955-ben tizenkét mérkőzést játszott a magyar labdarúgó-válogatott: kétszer döntetlent, a többit megnyerte.

Képes Figyelő, 1945. szeptember 1. Makacsul újra és újra visszalapozok a 26. oldalra, újra és újra elolvasom Stella Adorján írását. Már címe izgatószer hatású: *Hitler könnyezett, Weesenmayer sírt, Harsányi Zsolt kacagott Fedák Sári Hitler-könyvén*.

Az emberi aljasság bugyrai...

Ha az ember figyelmesen olvassa Stella Adorján szellemeskedő szózuhatagát, hamar rádöbben: az író minden szava, mondata, állítása rosszindulatú vádaskodás, mocskos rágalom. A szerző is tudja: céltudatosan, aljas módon hazudik. Egyetlen célja – rendelkezésre írta rágalmazó, hazug újságcikkét? – bemocskolni a körülrajongott, népszerű színésznőt.

Tény: soha nem létezett Fedák Sári által írott Hitler-könyv, nem látta, nem olvasta soha senki. A Hitlerről írott négyszáz oldalas „kézirat” csupán egy erkölcstelen, gerinctelen humorista torz – kommunista körökben a színésznő elleni ellenséges hangulatkeltésre kiválóan alkalmas – agyszüleménye volt. Jellemző: a Fedák Sári ellen 1946 első napjaiban lefolytatott álságos, látványosan hazug népbírósi eljárás során a vádhatóságnak sem jutott eszébe megemlíteni.

Az ügyész is tudta: ha egy humorista aljasságokat hazudik, az a bíróságon semmit nem bizonyít.

Újra és újra visszalapozok a Képes Figyelő 1945-ben megjelent, megsárgult, itt-ott már szakadt példányában a 26. oldalra. Stella Adorján undorító rágalom-áriájának címében Harsányi Zsolt még *kacagott*, a szövegben a humorista szerint, amikor Fedák Sári kéziratát olvasta, már *röhögött*.

Halottakról semmit vagy az igazat! Nincs felmentés: Stella Adorján hazudozó, gerinctelen, vacak ember volt.

A hitbuzgalmi hazugságokért jutalom járt: a Rákosi-birodalomban békében élhetett, korkegyenc tollforgatóként vicceseket írogathatott. 1956 tavaszán, hasonszőrű írócímborájával, a „szolgálati-

ért” kétszeres József Attila-díjas Békeffy Istvánnal – zsebében az akkor igencsak ritka turistaútlevelel – egy kicsit kirándulhatott *kikapcsolódni* Bécsbe. Útközben, mint mindig, ha vonaton utaztak, verték a blattot: alsóztak. A bécsi pályaudvaron segítőkész (*fedett*) államvédelmi tiszt várta udvariasan Békeffy elvtársat! (Művelt Nép, 1956. április 1.) A népi demokráciának nevezett proletárdiktatúrában is lehetett kellemesen élni, ha valakinek gumicukorból volt a gerince.

Fedák Sári: e név magyarhonban évszázada didalittas fogalom. *Kontra, rekontra, szubkontra, Fedák Sári!* – túlhevült utlipartikon a kártyások ajkán ma is így zeng a csúcspont! Fedák Sári: nála nem volt tündöklőbb operettszillag, a kártyában ma sincs nagyobb bemondás.

A színésznő önkéntes, de kényszerű visszavonultságában (száműzetésében!), Nyáregyházán az 1950-es évek első felében írott emlékiratát olvasom: *Te csak most álmodj, Liliom...* (Bp., 2009). Többször megnéztem Fedák Sárinak a harmincas években készült (megmaradt!) valamennyi filmjét. Adatokat, írásokat, történeteket, könyveket, fényképeket gyűjtöttem – kíváncsi voltam a kordevenc, közönségét évtizedeken keresztül elvarázsoló színészcsodára, az ünnepelt színésznő titkaira. Filmjei lenyűgöztek: Fedák Sári különleges tehetségű, elbűvölően egyedi színész volt. Írásai tanúsítják: minden körülmények között izgalmas életű, olykor sokakat idegesítően nagyszájú, szókimondó, tartásos, remek ember. Utálta a kommunistákat. Utálta a nyilasokat. Utálták a nyilasok. Utálták a kommunisták. Büntették a nyilasok. Büntették a kommunisták.

A közönség ünnepelte, csodálta, szerette.

Élete utolsó tíz évében falun, magányban, emlékeibe temetkezve peregtek mindennapjai.

A Képes Figyelő 1945. szeptember 1-jén megjelent számát olvasom Stella Adorján tehetséges, jó nevű, elismert humorista mocskos, tudatosan hazug rágalmait a 20. század színházi állócsillagáról, Fedák Sáriról, aki minden porcikájában *színész* volt: feltűnni vágyó, mindig elől állni akaró, száját tartani nem tudó művész: őszinte ember. Színész: olykor meggondolatlanul, túlfűtött lelkesedéssel ostobaságokat fecsegő, esendő ember. Fedák Sári mindig őszinte volt, gyakran tévedett.

Stella Adorján ritkán volt őszinte, gyakran hazudott.

A kis kopasz gazember, népünk *bölcs vezére*, Rákosi elvtárs számára az őszinteség, becsület, erkölcs, emberi tisztesség tartalmatlan, ismeretlen, értelmezhetetlen fogalmak. Ha érdekei és a helyzet úgy kívánta, bármiről, bárkinek gátlástalanul hazudott. 1945. szeptember 1-jén: „A mi véleményünk szerint még hosszú esztendőig a magyarság megújulásának és felemelkedésének egyetlen járható útja van: a nemzeti demokratikus erők összefogása.” Aztán pár éven belül valamennyi valóban demokratikus pártot eltüntette, beolvasztotta, betiltotta. Maradt – a nemzetet megalázva, Magyarországot romba döntve – az *egypártrendszer*, a kommunisták szerint az egyetlen, megkérdőjelezhetetlenül igazságos, valóban demokratikus államberendezkedés, a népi demokráciának nevezett proletárdiktatúra. Rákosi megfogalmazta a velejéig hazug kommunista hitvallást: „A mi véleményünk szerint úgy hazánkban, mint külföldön a magyar demokrácia fokmérőjéül a Kommunista Pártra eső szavazatokat fogják tekinteni. Minél erősebb a Kommunista Párt, annál nagyobb lesz a bizalom a nemzeti demokrácia erőivel szemben, és annál hatásosabban tudjuk képviselni a magyarság érdekeit is.”

Igaza volt Sztálin elvtársnak: a kommunisták valóban *különös szabású* emberek. Gátlástalanul hazudoznak, rombolnak, gyilkolnak, és nem félnek, hogy rájuk szakad az ég.

Rákosi elvtársat elvtársai 1956-ban száműzték (szerencséje volt: föl is akaszthatták volna!) egy belső-ázsiai településre. Lakásában még vízvezeték sem volt, rozzant kerekcs kútról vödörben hordta a vizet a kertből a házba, ha felesége főzni vagy valamelyikük mosakodni akart.

Stella Adorján az 1994-ben megjelent *Magyar Irodalmi Lexikonban* a szerkesztők által már csak tizenkét sorra érdemesített hajdani harmadrendű tollforgató.

Mi, akik túléljük a 20. századot, lassan elfelejtjük Stella Adorjánt, még sokáig undorral emlékezünk Rákosi Mátyásra.

És olvassuk, újra elolvassuk a több mint hatvan éve halott Fedák Sári múltidéző emlékiratát, bámuljuk, csodáljuk a nyolcvan-kilencven éves mozgóképeket. Régi film: *Mámi*; kapaszkodhatunk Fedák Sári örömet, boldogságot, életkedvet szikrázó mosolyába.

Itt a földön is van *örök élet*.